

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH BO‘YICHA CHORA-TADBIRLAR

Mirzayev Alisher Zafar o‘g‘li

TDYU huzuridagi Samarqand viloyat akademik litseyi 2-bosqich 202-guruh o‘quvchisi

E-mail: mirzayevalisherzafaro'g'li@gmail.com

Tel: +998931084378

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada korrupsiya tushunchasi, uning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy oqibatlari, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha samarali chora-tadbirlar batafsil tahlil qilinadi. Qonunchilik, institutsional mexanizmlar, ta‘lim, texnologiyalar va fuqarolik jamiyati orqali amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar ko‘rib chiqiladi. Xalqaro tajribalar misolida samarali amaliyotlar o‘rganilib, O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham taklif etiladi.*

***Kalit so‘zlar:** korrupsiya, korrupsiyaga qarshi kurashish, qonunchilik, ijtimoiy ta‘sir, ochiqlik, institutsional chora-tadbirlar, fuqarolik jamiyati.*

***Аннотация.** В статье подробно анализируется понятие коррупции, её социально-экономические и политические последствия, а также эффективные меры борьбы с ней. Рассматриваются меры, реализуемые посредством законодательства, институциональных механизмов, образования, технологий и гражданского общества. На примере международного опыта изучается эффективная практика борьбы с коррупцией, анализируются направления борьбы с ней в Узбекистане. Также предлагаются проблемы и пути их решения.*

***Ключевые слова:** коррупция, борьба с коррупцией, законодательство, социальное воздействие, открытость, институциональные меры, гражданское общество.*

***Annotation.** This article provides a detailed analysis of the concept of corruption, its socio-economic and political consequences, as well as effective measures to combat corruption. Measures implemented through legislation, institutional mechanisms, education, technologies and civil society are considered. Effective practices are studied using international experience as an example and areas of combating corruption in Uzbekistan are analyzed. Problems and ways to overcome them are also proposed.*

***Key words:** corruption, combating corruption, legislation, social impact, openness, institutional measures, civil society.*

KIRISH

Korrupsiya — bu jamiyat rivojiga jiddiy xavf soladigan ijtimoiy illatlardan biridir. U davlat boshqaruvida adolatsizlik, iqtisodiy samaradorlikning pasayishi va aholining noroziligiga sabab bo‘ladi. Shu sababli, korrupsiyaga qarshi kurashish har bir davlat uchun ustuvor vazifa sanaladi. Bu maqolada korrupsiyaning mohiyati, uning zararli ta‘siri, shuningdek, unga qarshi kurashishdagi samarali chora-tadbirlar batafsil ko‘rib chiqiladi.

Korrupsiya tushunchasi va uning turlari

Korrupsiya — davlat xizmatlarida yoki xususiy sohada mansabdor shaxslar o‘z vakolatlaridan shaxsiy manfaatlari uchun noqonuniy foydalanishi hisoblanadi. Korrupsiya turlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- Poraxo‘rlik — mansabdor shaxsning qarorini yoki harakatini pul yoki boshqa moddiy boylik evaziga o‘zgartirishi.
- Sovg‘a va xizmatlardan suiiste‘mol qilish — davlat resurslaridan shaxsiy foyda olish. Byurokratik to‘siqlarni yaratish va yengillashtirish uchun talab qilish.
- Moliyaviy firibgarlik — davlat mablag‘larini noto‘g‘ri yo‘naltirish.

Korrupsiyaning boshqa turlari — siyosiy korrupsiya, biznesdagi korrupsiya, sud korrupsiyasi va boshqalar.

Korrupsiya ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga sezilarli zarar yetkazadi. Uning asosiy oqibatlari quyidagilar:

- Iqtisodiy samaradorlikning pasayishi: Korrupsiya investitsiyalarni kamaytiradi, tadbirkorlik muhiti buziladi, soliqlar to‘lanmaydi.

- Siyosiy ishonchsizlik: Fuqarolar davlat idoralari va hukumatga ishonchini yo‘qotadi, siyosiy barqarorlik zaiflashadi.

- Ijtimoiy tengsizlikning ortishi: Korrupsiya jamiyatda ijtimoiy adolatni buzadi, kambag‘allik va korrupsiya o‘rtasida bog‘liqlik yuzaga keladi.

- Huquqiy tizimning zaiflashishi: Sud tizimi korrupsiyaga uchraganida, adolat ta‘minlanmaydi.

Korrupsiya ijtimoiy taraqqiyot va davlat barqarorligiga jiddiy tahdid soladi.

Korrupsiyaga qarshi kurashishning ahamiyati

Korrupsiyaga qarshi kurashish davlat boshqaruvi samaradorligini oshiradi, iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantiradi va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilaydi. Bu sohada amalga oshiriladigan chora-tadbirlar quyidagilardan iborat:

- Davlat xizmatlarida shaffoflikni ta‘minlash;
- Fuqarolik jamiyati va OAV rolini kuchaytirish;
- Qonun hujjatlarining takomillashtirilishi;
- Davlat boshqaruvidagi korrupsiyaga nisbatan mutlaqo nol tolerantlik siyosatini olib borish.

Korrupsiyaga qarshi chora-tadbirlar va ularning samaradorligi

Qonunchilik asoslari: Har bir mamlakatda korrupsiyaga qarshi qonunchilik mavjud bo‘lib, unda poraxo‘rlik, firibgarlik va mansabdor shaxslarning suiiste‘moli uchun jazolar belgilangan. Masalan, O‘zbekistonda "Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida"gi qonun qabul qilingan bo‘lib, unda javobgarlik choralari aniq belgilangan.

Institutsional chora-tadbirlar: Korrupsiyani kamaytirish uchun maxsus idoralar va agentliklar tashkil etiladi. Ular o‘z faoliyatini muvofiqlashtirib, korrupsiyaga qarshi monitoring va tergov olib boradi. Shu bilan birga, davlat xizmatlarida elektronlashtirish va avtomatlashtirish orqali inson omilini kamaytirish orqali korrupsiya darajasini pasaytirish mumkin.

Ta’lim va ongni oshirish: Korrupsiyaga qarshi kurashishda eng samarali yo‘llardan biri bu aholini, ayniqsa yoshlarni, bu illatning zararli oqibatlari haqida xabardor qilishdir. Maktab va oliy o‘quv yurtlarida axloqiy tarbiya va qonun hujjatlari asosida ta’lim berish muhim ahamiyatga ega.

Texnologiyalar va ochiqlik: Ochiq ma’lumotlar, onlayn monitoring tizimlari va elektron hukumat xizmatlari korrupsiya imkoniyatlarini kamaytiradi. Masalan, davlat xaridlari bo‘yicha ma’lumotlarni oshkoralik bilan e’lon qilish korrupsiyaga qarshi kurashishda muhim rol o‘ynaydi.

Fuqarolik jamiyati roli: Fuqarolik jamiyati va ommaviy axborot vositalari korrupsiyani fosh etishda, davlat organlarini nazorat qilishda muhim rol o‘ynaydi. Jamoatchilik nazorati va ochiqlik korrupsiyani kamaytirishga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribalar va samarali amaliyotlar: Dunyoning ko‘plab davlatlarida korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha samarali dasturlar amalga oshirilmoqda. Misol uchun, Singapur va Daniya kabi mamlakatlar korrupsiyaga qarshi keskin chora-tadbirlar orqali yuqori darajadagi shaffoflikni ta’minlagan. Ularning tajribasi O‘zbekistonga ham foydali bo‘lishi mumkin.

O‘zbekiston misolida korrupsiyaga qarshi kurashish

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda korrupsiyaga qarshi kurashishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat boshqaruvida islohotlar, elektron xizmatlarning keng joriy etilishi, maxsus agentliklarning tashkil etilishi bunga misol bo‘la oladi. Shuningdek, qonunchilikni takomillashtirish va fuqarolarning faol ishtiroki ham muhim yo‘nalishlar hisoblanadi.

Muammolar va ularni hal qilish yo‘llari

Korrupsiyaga qarshi kurashishda quyidagi muammolar uchraydi:

- Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning zaifligi;
- Jamiyatda korrupsiyaga nisbatan befarqlik;
- Mansabdorlarning javobgarlikdan qochishi;
- Resurslarning yetarlicha yo‘naltirilmasligi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, fuqarolar ongini oshirish va ularni faollashtirish, davlat boshqaruvida shaffoflikni oshirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish kerak.

XULOSA

Korrupsiya jamiyat taraqqiyotiga jiddiy to‘siq bo‘lib, unga qarshi kurashishda tizimli va ko‘p qirrali yondashuv talab etiladi. Qonunchilikni mustahkamlash, davlat boshqaruvida shaffoflikni ta‘minlash, fuqarolik jamiyati va texnologiyalardan samarali foydalanish orqali bu illatning oldi olinishi mumkin. O‘zbekiston misolida ko‘rilayotgan chora-tadbirlar ijobiy natijalar ko‘rsatmoqda, ammo yanada kuchli harakatlar talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni, 2017 yil.
2. Transparency International, “Corruption Perceptions Index”, 2023 yil.
3. Rose-Ackerman, S. (1999). Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform. Cambridge University Press.
4. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.
5. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi, “Korrupsiyaga qarshi kurashishda xalqaro tajribalar”, 2022 yil.
6. World Bank Reports on Anti-Corruption Measures, 2020–2024.
7. Bekzod o‘g‘li, J. F. (2024). O‘zbekistonda inson huquqlari va milliy qonunchilikni takomillashtirish. *Международный журнал теории новейших научных исследований*, 2(10), 173-176.
8. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), “Corruption and Economic Crime”, 2021.
9. OECD Anti-Corruption Network, “Best Practices in Fighting Corruption”, 2023.
10. Bekzod o‘g‘li, J. F. (2024). Kriminalistik huquq va jinoyatlarning oldini olish. *International innovation and researches*, 1(3), 53-55.